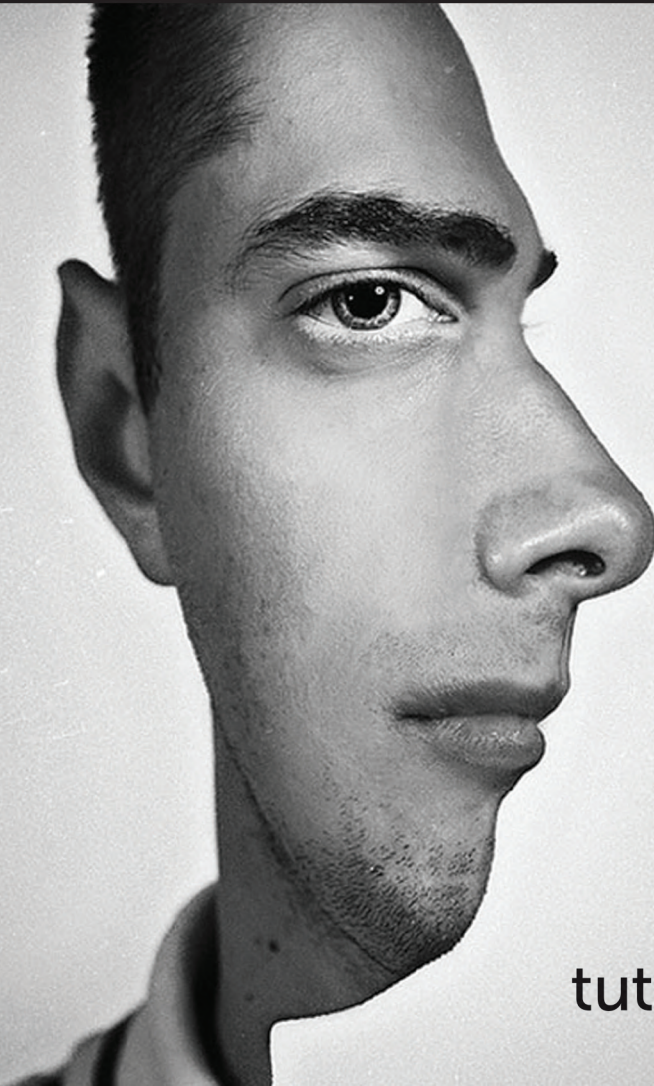

ALİ RIZA BAYZAN

AKLI KARIŞIK

Bil Kendi Kadrini

tutikıtap

İÇİNDEKİLER

Okura Mektup.....	11
Giriş.....	13
1. Bölüm: Şu Uçsuz Bucaksız Evrenin En Gizemli Bilmecesi	17
2. Bölüm: Sûfî'nin Gözünde Dertler.....	37
3. Bölüm: Kader ile İrade Arasında Bir Med-Cezir Halidir İnsanın Macerası.....	45
4. Bölüm: Halimiz Ahvalimiz	55
5. Bölüm: Ah Şu İnsanlar Olmasaydı Ne İyi Yürütürdük İlişkilerimizi!.....	75
6. Bölüm: Hayat Karmaşıktır, Sadece Mantık Yetmez!.....	83
7. Bölüm: Sûfî'nin Çağrısı.....	149
8. Bölüm: Aşkın Kudreti.....	169
9. Bölüm: Yakıcı Gerçekler Üzerine Konuşmalar	177
Son Söz Yerine	219

BÖLÜM 1

ŞU UÇSUZ BUCAKSIZ EVRENİN EN GİZEMLİ BİLMECESİ

Bir güneş, bir zerre içinde gizlidir. Derken ansızın o zerre ağzını açar. O güneşin huzurunda gizlendiği yerden sıçradı mı gökler de zerre zerre olur yeryüzü de.

Mevlânâ, Mesnevî, VI/4580

EVRENİN DOĞUM GÜNÜ

🌀 Başlangıçta hiçbir şey yoktu:

- Madde yoktu.
- Enerji yoktu.
- Hatta boşluk da yoktu.
- Zaman da yoktu.
- Çünkü evren yoktu.

🌀 İşte bu hiçlikten, bir atomdan da küçük bir ateş topu çıktı, bundan yaklaşık 13,8 milyar yıl önce. Evreni oluşturacak her şey bu noktadan çıktı.

🌀 Kâinatın hikâyesinden bir parça bu, "Big Bang/Büyük Patlama" olarak bilinen.²

🌀 İlk kez 1920'li yıllarda Rus kozmolog ve matematikçi Alexander Friedmann (ö. 1925) ve Belçikalı fizikçi ve ilahiyatçı Georges Lemaitre (ö. 1966) tarafından ortaya atıldı.

🌀 Önce alayla ve şaşkınlıkla karşılanırsa da daha sonra astrofizikçiler arasında çok geniş bir kabul gördü.

🌀 Patlamalar kaotiktir. Ama Büyük Patlama'nın bunun tam aksine göz kamaştıracak kadar ölçülü ve dengeli olması hayranlık uyandırıcıdır.

🌀 Öyle ki patlamanın daha birinci saniyesinde tüm evrenin ayrıntılı planı ortaya çıkmıştır. Gökbilimciler geçmişe yönelik projeksiyon ile Büyük Patlama'nın ilk üç saniyesinde nelerin olduğunu tahmin etmektedir.³

2 Big Bang'e dair National Geographic belgeselini şu linkten izleyebilirsiniz: <https://goo.gl/VE448h>

Big Bang'in mini bir özeti için Bilim ve Teknik Dergisi'nin konuya dair posterine bakabilirsiniz: <https://goo.gl/AUs3FK>

3 Bkz. Steven Weinberg, *İlk Üç Dakika*, çev. Z. Aydın, Z. Aslan, Tübitak Yay., 1998.

ATOM ALTI PARÇACIKLARDAN GALAKSİLERE

- ⊗ Atomun içi neredeyse tamamen boşluktan oluşur!
- ⊗ Atom, bir çekirdek ile etrafında dolaşan elektronlardan oluşur.
- ⊗ Atomu 100 metre genişliği, 100 metre uzunluğu ve 100 metre yüksekliği olan kapalı bir stadyum olarak düşünelim. Bu durumda dahi atomun çekirdeği orta sahadaki bir misket kadar değildir. Atomun içindeki elektronlar ise çekirdekten de az yer tutar.⁴
- ⊗ Yakın zamana kadar evrende 100 milyar civarında galaksi olduğu sanılıyordu. Gökbilimciler, yeni araştırmalardan sonra evrende en az iki trilyon galaksinin olduğunu tahmin ediyor.⁵
- ⊗ 10 milyar yıldız içeren "cüce galaksiler" de var, bir trilyon yıldızı olan "dev galaksiler" de.⁶
- ⊗ Güneş dediğin, evrendeki iki trilyon galaksiden biri olan Samanyolu'ndaki 200 milyarı aşkın yıldızdan bir yıldızdır.⁷

⊗ Ama ilginçtir evrenin çoğu da boşluktan oluşmaktadır. O kadar ki Samanyolu ile Andromeda galaksileri çarpıştığına yıldızların birbirine çarpma olasılığı pek yoktur. Bu çarpışmanın 4 milyar yıl sonra gerçekleşeceği tahmin edildiği için endişeye gerek yok.

- 4 Atomla ilgili bilgileri TÜBİTAK'ın sitesinden aldım: <https://goo.gl/Buvc2H>
- 5 Bkz. <https://goo.gl/VgC5iZ>
- 6 Galaksiler hakkında özet bilgi için TÜBİTAK'ın şu posterine bakınız: <https://goo.gl/vxQyqx>
- 7 Samanyolu galaksisi hakkında özet bilgi için TÜBİTAK'ın şu posterine bakınız: <https://goo.gl/pLqR9N>

BİG BANG'DEN CANLILIĞA GİDEN YOLDA

☉ Tüm canlılar hücrelerden oluşur ve enerjisini içindeki mitokondriden sağlar. (Bakteriler ve arkeler hariç.)

☉ Protonlar olmasa mitokondri enerji üretmez.

☉ Mitokondri enerji üretmezse fotosentez de oksijenli solunum da imkânsız olur.

☉ Sözün özü, protonlar olmazsa canlılık olmaz.⁸

☉ Peki protonlar evrende ne zamandan beri var?

☉ Evrenin başlangıcı olan Büyük Patlama'nın daha ilk saniyesinden itibaren.⁹

☉ Türkçesi şu, Yaradan bizi 13.8 milyar yıl öncesinden yaratmaya başlamış.

☉ Canlılar, evren içerisinde rastlantısal bir yan ürün olarak çıkmamış.

8 Jane B. Reece, Lisa A. Urry, Michael L. Cain, Peter V. Minorsky, Robert B. Jaclson, Steven A. Wasserman, *Campbell Biyoloji*, 9. baskıdan çev. E. Gündüz ve arkadaşları, Palme Yay., 2013, s. 137.

9 Proton, atomun çekirdeğindeki parçacıklardan birisidir. Boyutunu hayal edebilirsiniz edin: Atomun yarıçapı, 1 metrenin 10 milyarda biri, çekirdeğinki ise, atomunkinin 10 binde biri kadardır.

GÖKYÜZÜNÜ SEYRETMEK KALBİMİZE ŞİFA

Manzara seyretmeyi severiz ama pek azımız sırt üstü yatıp gökyüzünü seyrederiz. Halbuki eski zamanlarda insanlar büyük bir hayranlıkla ve merakla gökyüzünü seyrederdi.

Büyük İslâm düşünürü Gazâlî (ö. 1111), gökyüzünü seyretmenin on faydasını aktarıyor:

- ☞ Hüzün ve kederi azaltır.
- ☞ Vesveseleri azaltır.
- ☞ Korkuya yol açan vehimleri/kuruntuları giderir.
- ☞ Allah'ı hatırlatır.
- ☞ Kalpte Allah'ın büyüklüğünü yayar.
- ☞ Kötü düşünceleri giderir.
- ☞ Karamsarlık hastalığına iyi gelir.
- ☞ Akli teselli eder.
- ☞ Sevenleri birbirine alıştıırıp yakınlaştıırır.
- ☞ Ve o, duaların kiblesidir.¹⁰

Bütün bunlar gökyüzünü sadece seyretmekle gerçekleşmiyor tabii. Bir belgeselcinin merakıyla, bir çocuğun oyuna adanmışlığıyla seyretmeli gökyüzünü. Bunun için kitabımıza evrenin oluşumu ile başladık.

Yaradan, Kur'an'da birçok kez bizi gökyüzünü incelemeye çağırır: "Onlar tepelerindeki gökyüzüne hiç bakıyorlar mı? Onu nasıl inşa ettik, güzelleştirdik ve nasıl bütün kurlardan, eksikliklerden arındırdık?" (Kaf, 6)

10 İmam Gazâlî, *Hikmetler Kitabı/el-Hikmetu fi Mahlûkâtillah*, çev. Halil Kendir, İlke Yay., 2007, s. 13.

KOZMİK DENGEDEN İNSANİ DENGEE

☯ Gökyüzünü seyretmek bu on yararı nasıl sağlıyordu? Bunun için Kur'ân-ı Kerim'de Rahman Sûresi'ne bir göz atalım: "Güneş ve Ay bir hesaba göre hareket etmektedir./ Bitkiler ve ağaçlar secde ederler./Göğü Allah yükseltti ve dengeyi O koydu./Sakın dengeyi bozmayın./Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın."¹¹

☯ Sözüün özü bu âyetlerde Yaradan, dikkatimizi evrendeki dengeye çekiyor ve kozmik dengeyi bir yaşam tarzına dönüştürmemizi istiyor.

☯ Dengeyi bulmak, sürekli çaba gerektiren bir süreçtir. Bunun için denge egzersizleri yapmak da gerekecektir. Tabii ki denge egzersizlerine derin düşünme (tefekür) etkinliği de eşlik etmelidir.

☯ Örneğin; çıplak gözle görünen gökyüzüne dair önce belgesel izleyip ya da yazı okuyup¹² sonra sırt üstü yatıp bir yandan gökyüzündeki dengeyi seyrederek öbür yandan insan ilişkilerinde kendimizi nasıl dengeye getireceğimiz üzerine kafa yorabiliriz.

☯ Kozmik dengenin bir esneklik payının olduğunu da hesaba katmak gerek. Örneğin; Dünyamızın Güneş'e mesafesi 147 ila 152 milyon km arası değişir. %3,3'lük bir esneklik payı var yörüngemizin. Bunun için denge derken aşırıya kaçmak da bir dengesizliktir.

11 Rahmân, 5-9. Rahman sûresini şu linkten dinleyebilirsiniz: <https://goo.gl/jo3ZVe>

12 Gözle görülebilen gökyüzünün atlasına şu linkten göz atabilirsiniz: <https://goo.gl/UF9YJp>

Daha ileri bilgi için şu kitabı okuyabilirsiniz: M. Emin Özel, A. Talat Saygac, *Gökyüzünü Tanıyalım*, Tübitak Yay., 2004.

DENGE SEZGİSİ BEBEKLİĞİMİZDEN GELİYOR

☉ Kozmik dengeyi insanda da gözlemek mümkündür.

☉ Yapılan bir araştırmaya göre 6-8 aylık bebekler oran-orantıyı biliyor. Oran-orantı, bir açıdan dengenin bir parçasıdır.

☉ Bir araştırmada 6-8 aylık bebeklere %80'i kırmızı, %20'si ise beyaz top dolu bir kutu gösteriliyor.

☉ Bu kutudan 4 kırmızı, 1 beyaz top seçilince bebekler bakıp geçiyor, olağan tepkiler veriyor.

☉ Ama 4 beyaz, 1 kırmızı top seçip gösterince bebeklerin daha uzun süre baktığı gözlemleniyor. Bebeklerin uzun süreli bakışı, uzmanlarca şaşkınlık olarak yorumlanıyor.

☉ Demek ki bebekler dengeli bir seçim yapılmasını bekliyor.

☉ Bu durumun bebeklerin oran-orantıyı bildiğine, farklı olasılıklar arasında değerlendirme yapabildiğine işaret olduğu düşünülüyor.¹³

13 Dr. Tuba Sarıgül'ün *Bebekler Düşünebiliyor mu?* isimli yazısı için şu linke göz atabilirsiniz: <https://goo.gl/ai6t1s>

ÂH BU "BEN KENDİM" DEN ÇEKTİĞİM!

⊗ Orhan Gencebay haklı mı haklı:

Ben kendim bir âlemim

Őu âlemin içinde

Ben kendime belayım

En Őahane biçimde

⊗ "Ben kendim" dediğimiz Şey; daha çok zevklerimizden, tutumlarımızdan, tercihlerimizden oluşur.

⊗ Bunların çoğunu doğuŐtan getirmedik. Aklımız başımızda iken bilerek/isteyerek de edinmedik.

⊗ Bunları daha çok koŐullanmalar, farkına varmadan öğrenmeler, öykünmeler sonucu ediniriz.

⊗ Daha bir avuŐ bebek iken binbir türlü Őekle girebilecek yumuŐak bir yapımız vardır; doŐarken heykeltıraŐlarımız devreye girer, Őekil vermeye başlar bize.

⊗ Anne-babamız Őekil verir bize; evde televizyonda izlediğimiz filmler, reklamlar Őekil verir bize; sokakta arkadaşlarımız, okulda öğretmenimiz, camide hoca Őekil verir bize.

⊗ HeykeltıraŐımız çok, gelen Őekil verir bize, giden Őekil verir.

⊗ Sorun Őu, heykeltıraŐların verdiği Őekillerin çoğu yaradılıŐ ayarlarımıza uygun değildir.

⊗ "Ben kendim" dediğimiz Őeyle hiÇ durmadan çatıŐıp durmamızın nedenlerinden biri budur.

⊗ "Ben kendim" dediğimiz Őeyi, aklımız başımızda iken yeniden inşa etmemiz gerekir, kendi yaŐamımızın mimarı olmak istiyorsak.

⊗ Sûfîler de terapistler de insanın kendi alışkanlıklarına savaŐ açması gerektiğini vurgular.

İNDİRGEMECİLİK DENGESİZLİĞE YOL AÇAR

Hayat tek bir ilkeyle kavranamayacak kadar zengin, karmaşıktır. Örneğin; adalet, merhamet, iyi niyet ve sevgi, her biri vazgeçilmez olsa da sadece birisiyle yürütemeyiz hayatı.

🌀 **Adalet** yaşamsal değeri olan bir ilkedir ama hayatı sadece ve sadece adalet ilkesi üzerine kurarsak şefkati ve merhameti yok edebilir. Örneğin; zengin bir akıl hastasının bakıcısına bedeni bir zaman verdiğini düşünelim. Bu durumda kişi, akıl hastalığı nedeniyle sorumsuz olsa da hakkaniyet gereği sorumlu tutulur.

🌀 **Merhamet** elzem bir şeydir ama tek başına yetmez; hayatı sadece merhamet üzerine kurarsak meydan zalimlere kalabilir.

🌀 **İyi niyet** çok değerli bir ilkedir ama hayat her koşulda iyi niyetle sürdürülemez, aksi halde insanı saftirikleştirebilir.

🌀 **Sevgi** olmazsa olmaz ama tek başına sevgi, kötülüğe "dur" demek için yeterli enerjyi sağlayamaz.

Sözün özü; indirgemecilik, hayatın dengesini bozar.

DOĞADAKİ DENGE: OKYANUSTAKİ MİNNACIK PLANKTONLARLA BİLE KADER BİRLİĞİMİZ VAR

🌀 "Balinalarla ortak kaderimiz olabilir mi?" demeyin. Sadece birinden söz edeceğim, doğadaki dengeyi de çarpıcı biçimde yansıtan.

🌀 Yaşayan en büyük canlı olan balinaların başlıca besin kaynağı, yeryüzünün en küçük canlılarından biri olan planktonlar.¹⁴

🌀 Planktonlar arasında iğne ucu büyüklüğündeki tek hücreli su yosunları var.

🌀 Peki ya bizimle ilgisi ne?

🌀 Bizim de soluduğumuz oksijenin yarısını işte bu tek hücreli su yosunları üretiyor.¹⁵

🌀 Sadece bu kadar mı? Bitkisel planktonlar aynı zamanda besin zincirinin en temelinde yer alır. Bunlar olmazsa besin zinciri çöker, canlılar yaşamını sürdüremez.

🌀 Yüce Yaradan, insanı mest eden bir denge üzerine kurmuş dünyayı.

🌀 Bencilik yapıp dünyanın dengesini bozduğumuz için şimdi bunun bedelini ekolojik krizlerle ödüyoruz insanlık olarak.

14 Planktonlarla ilgili kısa bir video için şu linke bakabilirsiniz: <https://goo.gl/qvfkYB>

15 Bkz. Jane B. Reece, Lisa A. Urry, Michael L. Cain, Peter V. Minorsky, Robert B. Jaclson, Steven A. Wasserman, *Campbell Biyoloji*, 9. baskıdan çev. E. Gündüz ve arkadaşları, Palme Yay., 2013, s. 597.

ALİ RIZA BAYZAN

AKLI KARIŞIK

Bil Kendi Kadrini

CAN SIKINTISINDAN MI ŞİKÂYETÇİSİN?

Yaşamında artık seni hayrete düşüren pek bir şey kalmadıysa,
Çoğu zaman kendini keyifsiz, şevksiz, enerjisiz hissediyorsan,
Bazen göğsün sıkıntıdan çatlayacakmış gibi hissediyorsan
Anla ki aslında kalbin sana sesleniyor!
Ona kulak ver ki en sıradan gördüğün şeyler bile
seni hayretten hayrete düşürsün.

Sıra dışı ancak makul deneyimlere açık,
alışkanlıklarına meydan oku:

Birkaç gün köyde köy koşullarına uyarak yaşa,
Sanatla ilgilen, sanatçıların atölyesine misafir ol,
Muhtaçlara yardım et, hastaları ziyaret et, çocukları sevindir,
Rüyalarını önemse, belgesel izle, fiziksel egzersiz yap,
Mevlevi seması gibi sûfi programlarına katıl.
Bazen gözlerini kapayıp kendi iç dünyanı seyret;
Bazen al eline teleskopu, gece vakti gökyüzünü seyret.
Göreceksin can sıkıntısının yerini yaşam coşkusu alacak...

tutikıtap

22 ₺

